

การศึกษาการกระจายตัวของวัดบนคาบสมุทรสทิงพระที่ปรากฏ ในแผนที่แสดงเขตกัลปนาวัตในสมัยอยุธยาด้วยระบบ ภูมิสารสนเทศ

The Investigation of Temple Distribution on Sating Phra Peninsula on the Kalpana map in Ayutthaya Era by Global Positioning System (GIS)

บรรจง ทองสร้าง¹
Banchong Tongsang

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาการกระจายตัวของวัดที่ปรากฏในแผนที่กัลปนาวัตบนคาบสมุทรสทิงพระในสมัยอยุธยาที่เขียนขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2223 - พ.ศ. 2142 ด้วยระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก(Global Positioning System : GPS) และประมวลผลลงบนแผนที่ปัจจุบันด้วยโปรแกรม ArcMap เวอร์ชัน 9.2 ผลการศึกษาสามารถระบุพิกัดได้ 62 วัดจาก 69 วัด การกระจายตัวของวัดสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่งกระจายตัวอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรสทิงพระบริเวณอำเภอหัวไทร และอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 วัด โดยกระจายอยู่ตามแนวเทือกเขาพระบาท รอยต่ออำเภอเชียรใหญ่ และ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 3 วัด และในพื้นที่ราบระหว่างเขาพระบาทกับสทิงพระ 1 วัด กลุ่มที่สอง กระจายตัวอยู่ตอนกลางของคาบสมุทรบริเวณอำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จำนวน 56 วัด ในกลุ่มนี้เป็นเขตที่มีการกระจายตัวหนาแน่นมากที่สุด โดยการกระจายตัวมี 2 ลักษณะคือ กระจายตัวเป็นแนวเส้นตรงตามแนวถนนสายหลักของคาบสมุทรที่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกใกล้กับทะเลอ่าวไทย และลักษณะที่ 2 คือ กระจายตัวตามแนวขอบทะเลสาบทางด้านตะวันตกของคาบสมุทร กลุ่มที่สามกระจายตัวอยู่ทางตอนล่างของคาบสมุทรบริเวณอำเภอลingsนคร จังหวัดสงขลา จำนวน 2 วัด โดยมีวัดขะแล้ ในเขตอำเภอลingsนครอยู่ทางใต้สุด เมื่อพิจารณาจากการกระจายตัวของวัดชี้ให้เห็นว่า ในสมัยอยุธยาบริเวณสทิงพระเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากร

¹ อาจารย์โปรแกรมวิชาฟิสิกส์และวิทยาศาสตร์ทั่วไป คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
Lecturer in Physics and General Sciences Program, Faculty of Science and Technology,
Songkla Rajabhat University. E - Mail : btongsang@yahoo.com

นับถือพุทธศาสนาอาศัยอยู่หนาแน่น มีวัดพะโคะเป็นศูนย์กลางการปกครอง ตั้งแต่เขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ถึงเขตเทศบาลนครสงขลา อำเภอเมืองจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมการกระจายตัวของวัดและชุมชนเป็นการตั้งถิ่นฐานตามแนวยาวของคาบสมุทรสทิงพระ

คำสำคัญ : คาบสมุทรสทิงพระ แผนที่กาลปนา

ABSTRACT

This research aims to investigate the distribution of Temples on Sating-Pra Peninsula in Ayutthaya Era during B.E. 2233-2142 by Global Positioning System, GPS, and implementation on the present map by ArcMap Version 9.2. The investigated results could present 62 from 69 temples. The distribution can be divided into 3 areas i.e. The first area is the area in the northern part of Sating-Pra between Hua-Sai and Chean-Yai district, Nakorn Sri Thammarat province. The 4 temples were found along this area. Three temples located along Phrabat Range. 1 temple was observed between the plateau between Phrabat and Sating-Pra. The second group located in the middle area of peninsula between Ranod, Sating Phra, Songkhla (56 temples). This group present the most temple numbers. The temples located in the linear distribution along the main road of peninsula on the eastern part near the Thai gulf and the western area near Songkla lake. The last area located on the southern most area of peninsula. There are two temples in this area. Cha-Lae temple was at the southernmost. From above details, it could be considered that Sating-Pra was the large city. This city comprised the a lot of Buddhist people. Wat Phra Ko was the center of democracy from Khao Phra Bat to Songkla Municipal area. All of temples are line settlement of Sating-Pra peninsula.

Keywords : Sating-Pra PeninsulaKalapana Map

บทนำ

ทะเลสาบสงขลา เป็นทะเลสาบสามน้ำคือน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม ที่ใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระอยู่ทางฝั่งตะวันออกของทะเลสาบ คั่นทะเลอ่าวไทยกับทะเลสาบออกจากกันโดยมีปากน้ำทะเลสาบที่บริเวณอำเภอเมือง จังหวัดสงขลาเป็นเส้นทางน้ำเชื่อมทะเลสาบกับอ่าวไทยทำให้ทะเลสาบมีสภาพแบบลากูน (Lagoon) มีการสะสมตัวของหินตั้งแต่ยุคแคมเบรียน (Cambrian Period) ถึงยุคควอเทอร์นารี (Quaternary Period) มีซากดึกดำบรรพ์บ่งชี้อายุและสภาพแวดล้อมในอดีตอย่างชัดเจน (สุวัจน์ ตียะไพรัช และ จิรศักดิ์ เจริญมิตร. 2546 : 14) จากการหาอายุด้วยเทคนิคคาร์บอน-14 ของซากเปลือกหอยทะเลและซากพืชในตะกอนชายเลนบริเวณชายฝั่งตะวันตกของทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุงพบว่ามียุอายุ 6,300 - 5,200 ปี (สารูป ฤทธิ์ชู. 2551 : 92) ซึ่งสอดคล้องกับผลการหาอายุของซากเปลือกหอยทะเลในตะกอนชั้นบนสุดด้วยเทคนิคคาร์บอน-14 ที่อำเภอระโนด และอำเภอสทิงพระ พบว่ามียุอายุ 7,030 ปี และ 4,918 ปีตามลำดับ (บรรจง ทองสร้าง. 2555 : 46) จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระมีสภาพเป็นทะเลในสมัยโฮโลซีนตอนกลาง(Middle Holocene) หลังจากนั้นเกิดการทับถมของตะกอนจนเกิดเป็นสันดอนเชื่อมเกาะโดยมีเส้นทางน้ำเชื่อมทะเลอ่าวไทยกับทะเลสาบด้านในกลายเป็นทะเลสาบแบบลากูน คำว่า "ทะเลสาบ" ปรากฏในบันทึกเอกสารของฮอลันดา เมื่อ พ.ศ. 2185 ที่กล่าวถึงการเดินทางของ วัน วลิต(Jeremais Van Vliet) ผู้จัดการสถานีการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออก ที่ใช้เรือใบข้ามทะเลสาบจากเมืองสงขลาไปยังเมืองพัทลุง(นันทา สุตกุล. 2513 : 284) บันทึกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ามีการตั้งชุมชนและทำการค้าขายกับชาวต่างชาติมาตั้งแต่สมัยอยุธยา นอกจากนี้ทะเลสาบสงขลายังเป็นเส้นทางลัดจากนครศรีธรรมราชมาสงขลาโดยไม่ต้องผ่านอ่าวไทยที่คลื่นลมแรง ดังปรากฏการเดินทางของเฟรเดอริก อาร์เธอร์ เนล (F.A. Neale) ในปี พ.ศ. 2395 ที่สามารถนำเรือเดินสมุทรหนัก 1,400 ตันเข้ามาทางคลองปากพนัง-ระโนด ระหว่างเมืองนครศรีธรรมราชและพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระหรือเกาะทันทาลेम(Island of Tantalem) ได้ (Neale, 1840 : 117) ต่อมาในปี พ.ศ. 2437 แวริงตัน สมิท(Wraington Smyth) เดินทางเข้ามาในทะเลสาบสงขลาทางคลองระโนดพบว่าพื้นที่ทุ่งระโนดมีลักษณะเป็นแผ่นดินต่ำที่ต้องสร้างแนวคันดินกั้นคลื่นซัดชายฝั่งและเรือไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ต้องอ้อมออกทางทะเลอ่าวไทย (Smyth, 1894 : 88) ซึ่งสอดคล้องกับรายงานราชการของมณฑลนครศรีธรรมราชของพระยาสุขุมนัยวินิตที่ได้รายงานถึงการขุดลอกคลองปากพนังที่ไหลออกทะเลสาบบริเวณบ้านระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เนื่องจากคลองตื้นเขิน (มูลนิธิทักษิณคดีศึกษา 2544 : 37) จากบันทึกดังกล่าว

ซึ่งให้เห็นว่าเส้นทางน้ำเกิดการตื่นขึ้น และมีชุมชนเกิดขึ้นบนแผ่นดินเกิดใหม่ที่อาศัยทะเลสาบสงขลาเป็นแหล่งผลิตทรัพยากรสำหรับการดำรงชีพและการค้า ดังนั้นจึงทำให้พื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามีความสำคัญต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของชุมชนรอบทะเลสาบ

คาบสมุทรสทิงพระ

คาบสมุทรสทิงพระ(Satingpra Peninsula) คือแผ่นดินที่อยู่ขอบทะเลสาบสงขลา ด้านตะวันออกที่เกิดจากการทับถมของซากหอย ปะการังและทรายที่ถูกคลื่นลมพัดพาเข้ามา ทำให้มีแนวหาดตั้งแต่บริเวณเชิงหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลาขึ้นไปจนถึงอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช (บรรจง ทองสร้าง. 2549 : 1) มีลักษณะเป็นสันทราย (Sand Dunes) หอดตัวตามแนวเหนือ-ใต้ โดยในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 5-6 เมื่อระดับน้ำทะเลสูงกว่าปัจจุบัน 2.0-1.8 เมตร สันทรายริ้วนอกสุดจมอยู่ใต้น้ำและในฤดูฝนน้ำท่วมถึงสันทรายริ้วกลางทำให้ไม่สามารถตั้งชุมชนได้ จนกระทั่งเมื่อระดับน้ำทะเลลดลงเท่ากับระดับในปัจจุบันจึงทำให้ปรากฏเมืองสทิงพระขึ้นบนสันทรายขนาดใหญ่สุดบนคาบสมุทรสทิงพระ เมื่อพุทธศตวรรษที่ 12 (อมรา ศรีสุชาติ. 2543 : 233) นอกจากนั้นในบันทึกของปโตเลมี (Ptolemy) นักภูมิศาสตร์ชาวกรีกที่บันทึกชื่อเมืองต่างๆบนโลกไว้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 2 ปรากฏชื่อเมือง เปริมูลา (Perimula) ตั้งอยู่ชายฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรไทย (Wheatley, 1961 : 140) ซึ่งจากการศึกษาของนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าเป็นเมืองท่าแถบคาบสมุทรสทิงพระ แต่จากการศึกษาแผนที่โบราณบริเวณทะเลสาบสงขลาที่เขียนขึ้นโดยบาทหลวงฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2229 แผนที่ราชอาณาจักรสยามของ จอห์น ครอฟอร์ด (John Crawford) พ.ศ. 2369 แผนที่ของเฟรดเดอริก อาร์เธอร์ นีล (F.A. Neal) พ.ศ. 2395 แผนที่ราชอาณาจักรสยามของ เซอร์จอห์น เบอริง (Sir John Bowring) พ.ศ. 2398 ที่แสดงลักษณะทางกายภาพบริเวณคาบสมุทรสทิงพระมีลักษณะเป็นเกาะขนาดใหญ่ ประกอบด้วย ข้อมูลบันทึกการเดินทางเข้ามาในทะเลสาบสงขลาของ แวริงตัน สมิท (Waryngton Smith) ในปี พ.ศ. 2440 ทำให้เข้าใจได้ว่าพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระซึ่งเดิมมีลักษณะเป็นเกาะ และบริเวณด้านเหนือของเกาะคือพื้นที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลาได้เชื่อมกับแผ่นดินใหญ่บริเวณปากพนัง อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อหลังปี พ.ศ. 2400 ตามบันทึกการเดินทางของ แวริงตัน สมิท ที่ไม่สามารถนำเรือขนาดใหญ่ผ่านคลองปากพนังเข้ามาในทะเลสาบสงขลาได้เหมือนกับที่เฟรดเดอริก อาร์เธอร์ นีล สามารถนำเข้ามาได้เมื่อ พ.ศ. 2395 (สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. 2542 : 3058 - 3062) แต่เมื่อพิจารณาจากแผนที่เมืองนครศรีธรรมราช หรือ แผนที่แสดงเขตกัลปาวัดในสมัยอยุธยาที่มีลักษณะเป็นสมุดข่อยหรือ บุดขาว ตามการเรียกของ

ภาษาถิ่นใต้ เขียนขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2223 - พ.ศ. 2242 เพื่อแสดงตำแหน่งของวัดต่างๆ บนคาบสมุทรสทิงพระที่ขึ้นกับวัดพะโคะหรือวัดราชประดิษฐฐาน ในสมัยอยุธยา (สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. ม.ป.ป. : 64) แผนที่ดังกล่าวเขียนช่างท้องถิ่นและเขียนขึ้นร่วมสมัยกับแผนที่ของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2229 โดยแผนที่ดังกล่าวได้ระบุชื่อสถานที่ต่างๆบนคาบสมุทรสทิงพระ เช่น วัด เมือง บ้าน แม่น้ำ ภูเขา ที่กระจายตัวอยู่บนแผนที่หรือแผนภาพดังกล่าวแล้ว ซึ่งจากข้อมูลในแผนที่ดังกล่าวสามารถพิจารณาได้ว่าพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระ มีสภาพเป็นแผ่นดินใหญ่มาตั้งแต่สมัยอยุธยา ไม่ได้มีสภาพเป็นเกาะตามที่ปรากฏในแผนที่ที่เขียนขึ้นโดยชาวต่างชาติ

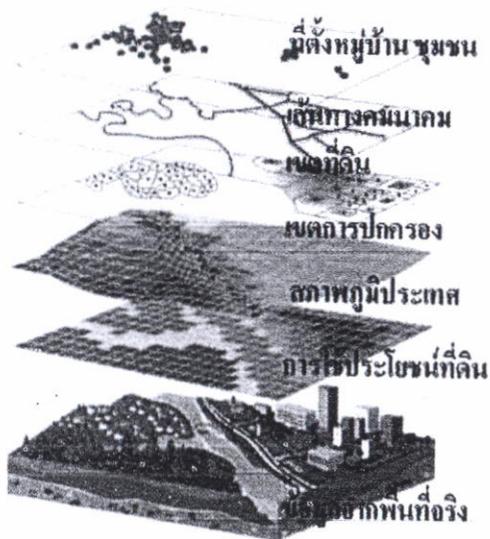
จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏดังที่ได้กล่าวมาจึงมีประเด็นพิจารณาคือ ในสมัยอยุธยานั้น คาบสมุทรสทิงพระมีสภาพเป็นเกาะดังปรากฏในแผนที่ของชาวต่างชาติหรือมีสภาพเป็นแผ่นดินใหญ่ที่สามารถตั้งชุมชนที่มีลักษณะเป็นเมืองขึ้นมาได้แล้ว โดยการศึกษาในครั้งนี้จะพิจารณาจากการกระจายตัวของวัดต่างๆที่ปรากฏในแผนที่ที่กล่าวมา เนื่องจากวัดเป็นตัวแทนของชุมชนเพราะหากมีการตั้งชุมชนขึ้นในลักษณะถาวรก็จะต้องมีวัดซึ่งเป็นศาสนสถานสำหรับชุมชน ที่สามารถบ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

การกัลปนา

การกัลปนา คือ การอุทิศทรัพย์สินเงินทองให้กับสิ่งที่เป็นตัวแทนของความศักดิ์สิทธิ์และศาสนา เช่น วัด พระบรมธาตุ พระพุทธรูป การกัลปนาทำโดยผู้นำชุมชน ซึ่งในเวลาต่อมาถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ที่จะปกป้องคุ้มครองสิ่งที่กัลปนาไว้ เนื่องจากสิ่งที่กัลปนาขึ้นขึ้นอยู่กับฝ่ายศาสนา ดังนั้นฝ่ายบ้านเมืองจะล่วงละเมิดไม่ได้ (สมคิด ทองสง. 2535 : 28 - 29) ซึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาอำนาจรัฐส่วนกลางได้ใช้สถาบันทางศาสนาด้วยการกัลปนาเป็นอุปการในการปกครองพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระโดยให้มีข้าพระคนทานอยู่นำอำนาจการปกครองของวัดและคณะสงฆ์ทำหน้าที่บำรุงวัดและสงฆ์และเมื่อมีข้าศึกศัตรูก็ให้ทำหน้าที่ในการปกป้องแผ่นดินด้วย สำหรับมูลเหตุของการกัลปนาเนื่องจากการรุกรานของสละตจากรัฐยะโฮร์และอาเจะห์ที่อยู่ทางตอนใต้ของคาบสมุทรมาลายู อีกประการหนึ่งคือการตรวจสอบข้าพระคนทานทั้งในส่วนที่ขาดหายไปและส่วนที่แอบอ้างเข้ามาใช้สิทธิพิเศษในฐานะข้าพระคนทาน (สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์. ม.ป.ป. : 55) ดังนั้นพื้นที่ใดที่มีการกัลปนาย่อมแสดงให้เห็นว่าพื้นที่นั้นมีการตั้งชุมชนขึ้นอย่างหนาแน่นมั่นคง ซึ่งสภาพที่จะสามารถตั้งชุมชนในลักษณะนี้แสดงว่าพื้นดิน พื้นน้ำ การคมนาคม ตำแหน่งที่ตั้ง จะต้องมีความอุดมสมบูรณ์และเหมาะสมนั้นคือจะต้องเป็นแผ่นดินขนาดใหญ่ที่ไม่ใช่มีลักษณะเพียงแคเป็นเกาะ

ระบบภูมิสารสนเทศ

ระบบภูมิสารสนเทศ เป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีตำแหน่งอ้างอิงบนพื้นผิวโลกโดยใช้เทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง คือ การรับรู้จากระยะไกล ระบบกำหนดตำแหน่งบนโลก (Global Positioning System :GPS) และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการบริหารจัดการฐานข้อมูล ประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล การจัดการข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการแสดงผลข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศเชิงพื้นที่ ที่นำไปใช้ประกอบการวางแผน และการตัดสินใจในการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ (สุเพชร จิระขจรกุล. 2549 : 2)

ภาพที่ 1 : แสดงแผนที่เฉพาะเรื่องที่ได้จากการจากสภาพภูมิประเทศจริง
ที่มา : วรเดช จันทรศร และสมบัติ อยู่เมือง.
อ้างใน สุเพชร จิระขจรกุล. 2549 : 7

การกำหนดตำแหน่งบนโลก อาศัยการคำนวณสัญญาณมาจากดาวเทียมที่ทราบตำแหน่งและโคจรรอบโลกโดยใช้หลักการของปรากฏการณ์ดอปเพลอร์ (Doppler Effect) ของคลื่นวิทยุที่ส่งมาจากดาวเทียมที่ทราบตำแหน่งแน่นอน โดยดาวเทียม GPS จะโคจรอยู่ในระดับความสูงประมาณ 20,200 กิโลเมตรจากพื้นโลก ซึ่งในการยืนยันตำแหน่งบนผิวโลกจะต้องใช้ดาวเทียมอย่างน้อย 4 ดวง จากดาวเทียมที่โคจรอยู่ในระบบทั้งหมด 24 ดวง (ปาวริศท์ ผ่องเจริญ. 2553 : 9) โดยหลักฟิสิกส์ของปรากฏการณ์ดอปเพลอร์เป็นไปตามกฎ คือ

$$v' = \sqrt{\frac{C-v}{C+v}} v$$

- เมื่อ v' คือ ความถี่สัญญาณที่เครื่อง GPS ได้รับจากดาวเทียม
 v คือ ความถี่สัญญาณที่ดาวเทียมส่งมายัง GPS
 C คือ ความเร็วแสง เท่ากับ 3×10^8 เมตรต่อวินาที
 v คือ ความเร็วของ GPS ขณะเคลื่อนที่

วัตถุประสงค์

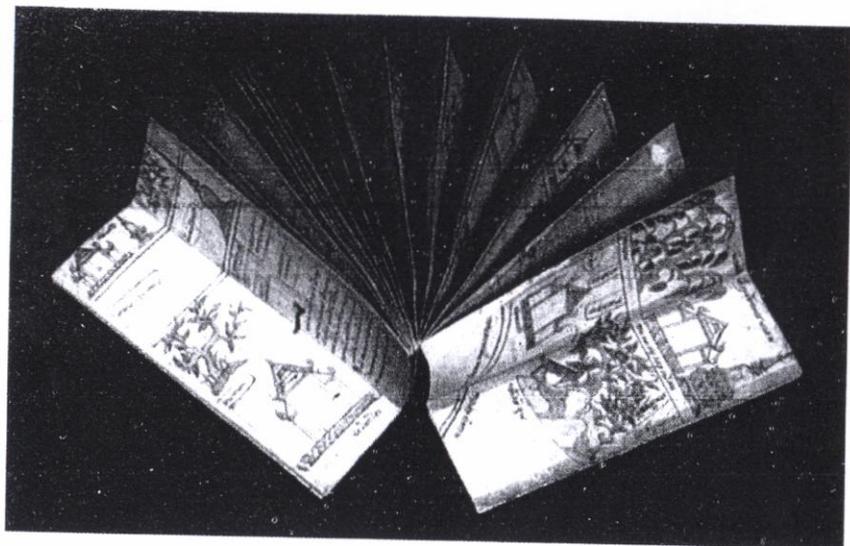
เพื่อศึกษาการกระจายตัวของวัดบนคาบสมุทรสทิงพระในสมัยอยุธยา

วิธีการศึกษา

- ศึกษาชื่อและตำแหน่งของวัดและภูเขาที่ปรากฏในแผนที่กาลปนา โดยใช้ตำแหน่งของภูเขาเป็นจุดอ้างอิงหลักในการเทียบเคียงทิศและตำแหน่งที่ตั้งของวัด เนื่องจากภูเขาเป็นจุดที่ไม่มีการเลื่อนตำแหน่งแม้ว่าเวลาจะผ่านไปแล้วก็ตาม
- ศึกษาเอกสารและแผนที่โบราณที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบกับรายงานการวิจัยที่เคยศึกษาในลักษณะเดียวกัน 2 ฉบับคือ รายงานการวิจัยเรื่องศึกษาแผนที่ภาพกาลปนาวัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา ของชาญณรงค์ เทียงธรรม กับ รายงานการวิจัย เรื่อง พุทธศาสนาแถบลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาฝั่งตะพานอวกสมัยอยุธยา ของศาสตราจารย์สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ เพื่อสอบถามข้อมูลทางภูมิศาสตร์ในแผนที่กาลปนา
- ลงพื้นที่เก็บข้อมูลตำแหน่งที่ตั้งของวัดและภูเขาจากการสอบถามข้อมูลประชาชนในพื้นที่และหาค่าพิกัดในระบบ UTM ด้วยเครื่อง GPS จำนวน 2 เครื่อง เพื่อสอบถามความถูกต้องของตำแหน่ง
- นำข้อมูลที่ได้อมาลงตำแหน่งในแผนที่เพื่อดูการกระจายตำแหน่งที่ตั้งของวัดที่ปรากฏในแผนที่กาลปนาโดยใช้โปรแกรม ArcMap เวอร์ชัน 9.2
- วิเคราะห์ผลข้อมูลพิกัดเทียบกับตำแหน่งที่ตั้งในแผนที่ พร้อมทั้งวิเคราะห์การกระจายของวัดและสรุปผล

แผนที่ที่ใช้ศึกษา

แผนที่ที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ แผนที่ภาพที่ขึ้นวัดพะโคะ เมืองพัทลุง ซึ่งเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ที่ต่างไปจากวรรณกรรมเรื่องอื่นๆ คือ เป็นภาพเขียนลายเส้นแสดงชื่อวัดและสถานที่สำคัญๆ ที่อยู่ในบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก ตั้งแต่เกาะยอหัวเขาแดง ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา จนถึง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช มีคำบอกชื่อ สถานที่ พร้อมกับเขียนภาพภูมิ วิหารเจดีย์ บอกตำแหน่ง ลำดับที่ตั้งพอสังเขปว่าต่อเนื่องกันอย่างไร มีต้นไม้ ลำคลอง เขตเลณทูปาทประกอบและใช้สัญลักษณ์ อื่นๆประกอบ เช่น ใช้ภาพจระเข้ในแหล่งที่มีจระเข้ชุกชุม ใช้ภาพงูแทนเรื่องหลวงพ่อดุเหี้ยบนน้ำทะเลจืด ใช้ภาพกุ่มแทนแหล่งที่มีกุ่มปลากุ้ม ใช้ต้นตาลแทนดงตาล โดยแผนที่ดังกล่าวเขียนลงในสมุดข่อยชนิดเนื้อกระดาษสีขาวที่ภาษาใต้เรียกว่า "บุคขาว" กว้าง 12.5 เซนติเมตร ยาว 39 เซนติเมตร และหนา 5 เซนติเมตร ปัจจุบันต้นฉบับเก็บอยู่ ณ หอสมุดแห่งชาติพระนคร ในหมู่ตำรา (ภาพ) ชื่อ แผนที่เมืองนครศรีธรรมราช จ.ศ. 977 (พ.ศ. 2158) เล่มที่ 3 สมัย สมเด็จพระเอกาทศรถ ในแผนที่ปรากฏวัดจำนวน 69 วัด ศาลเจ้า 1 แห่ง เมืองโบราณ 2 เมือง คือเมืองสทิงพระ และเมืองพังยาง ศาลา 2 แห่ง ถนน 1 เส้น ตระพัง 13 แห่ง หมู่บ้าน 69 แห่ง ทำน้ำ 2 ท่า ภูเขา 22 แห่ง เกาะ 1 แห่ง ดอน 1 แห่ง คลอง 31 แห่ง หนองน้ำ 3 แห่ง สระ 1 แห่ง บึง 1 แห่ง ทะเลสาบ 2 ช่วง พร้อมด้วยภาพสัตว์และต้นไม้หลากชนิด (ชาญณรงค์ เทียงธรรม. 2544 : 88 - 190) ด้านหลังของแผนภาพมีกัลปนาจังหวัดพัทลุง ที่ระบุนายละเอียดต่างๆ เช่น เขตนาเจ้าของนา เขตลำนน้ำ เขตวัด ที่ประกาศกัลปนาในครั้งนี้

ภาพที่ 2 : แสดงแผนที่กัลปนาวัตบนคาบสมุทรสิงพระในสมัยอยุธยา
ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร

ผลการศึกษา

จากการศึกษาแผนที่กัลปนาวัต ประกอบกับเอกสารที่เกี่ยวข้องและคำบอกเล่าของประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับวัด เมื่อตรวจสอบตำแหน่งและวัดพิภักทางภูมิศาสตร์ ด้วยเครื่องกำหนดตำแหน่งบนโลก ในระบบพิภัก UTM (Universal Transverse Mercator) โดยการลงสำรวจในพื้นที่จริงแล้ว ได้ผลการศึกษาดังตาราง

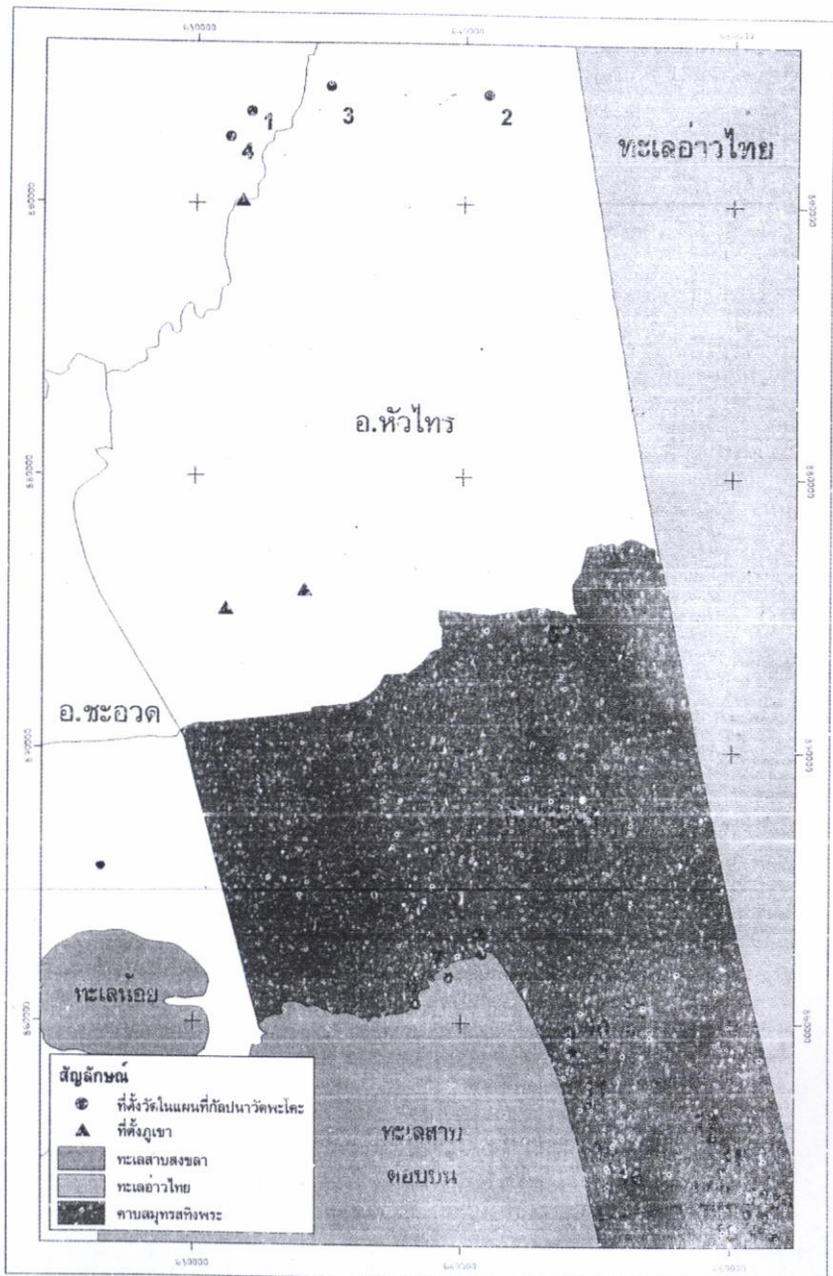
ตาราง : แสดงที่ตั้งและพิกัดในระบบ UTM ของวัดที่ปรากฏในแผนที่กัลปนา จำนวน 62 วัด

ลำดับ ที่	ชื่อในแผนที่	ชื่อปัจจุบัน	ที่ตั้ง	พิกัด UTM	
				E	N
1	วัดไทยไทย	วัดเขาพระบาท	ม.4 ต.เขาพระบาท อ.เข็รใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช	0632316	0893708
2	วัดตนาปัสลาแก้ว	วัดศาลาแก้ว	ม.3 ต.หัวไทร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	0641153	0894349
3	วัดบึง	วัดบ่อโพ	ม.5 ต.บ้านราม อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	0635260	0894651
4	วัดมแดง	วัดแดง	ม.7 ต.เขาพระบาท อ.เข็รใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช	0631540	0892762
5	วัดทองมีคา	วัดคลองแดน	ม.1 ต.รามแก้ว อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	0644203	0874775
6	วัดดอนกดี	วัดหัวป่า	ม.1 ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา	0638627	0860998
7	วัดเครีย	วัดวารีป่าโมกข์	ม.1 ต.ตะเครีย อ.ระโนด จ.สงขลา	0639847	0861986
8	วัดลามหัน	วัดศาลาธรรม	ม.1 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด จ.สงขลา	0641080	0862834
9	วัดจากที่เก้ารวง	วัดจาก	ม.6 ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา	0644454	0859218
10	วัดสมโหมรง	ไม่ปรากฏ	เทศบาลตำบลระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา	0645652	0859527
11	วัดโลกโก	วัดเฉียงพง	ม.2 ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา	0645124	0857260
12	วัดเคจ	วัดหัวเค็จ	ม.5 ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา	0646660	0860147
13	วัดตะเนดสาย	วัดหัวถิน	ม.4 ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา	0649636	0856137
14	วัดมหารการ	วัดมหารการออก (ร้าง)	ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา	0645888	0855055
15	วัดโลกโก	เปรวขุนช้าง	ต.วัดสน อ.ระโนด จ.สงขลา	0650011	0854907
16	วัดมหารการ	วัดมหารการตก	ม.1 ต.ระโนด อ.ระโนด จ.สงขลา	0645779	0854288
17	วัดมหาสามี	วัดสามี	ม.1 ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา	0650145	0854294
18	วัดพังงูาง	ร้าง	ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา	0650409	0853643
19	วัดตพังงูางตีนท่า	วัดพังยาง	ม.2 ต.พังยาง อ.ระโนด จ.สงขลา	0650972	0852174
20	วัดเบิก	วัดเบิก	ม.1 ต.ระวะ อ.ระโนด จ.สงขลา	0651687	0853339
21	วัดโรงใหญ่	วัดโรงบน (ร้าง)	ต.โรง อ.กระเสสินธุ์ จ.สงขลา	0650972	0853339
22	วัดโรงน้อย	วัดโรงล่าง	ต.โรง อ.กระเสสินธุ์ จ.สงขลา	0647074	0850054
23	วัดนอย	วัดแจ้ง	ม.7 ต.ระวะ อ.ระโนด จ.สงขลา	0653037	0852634
24	วัดใหญ่	วัดใหญ่	ม.2 ต.ระวะ อ.ระโนด จ.สงขลา	0651969	0852474
25	วัดสังฆนาราม	วัดพร้าว (ร้าง)	ม. 3 ต.ระวะ อ.ระโนด จ.สงขลา	0652445	0850201

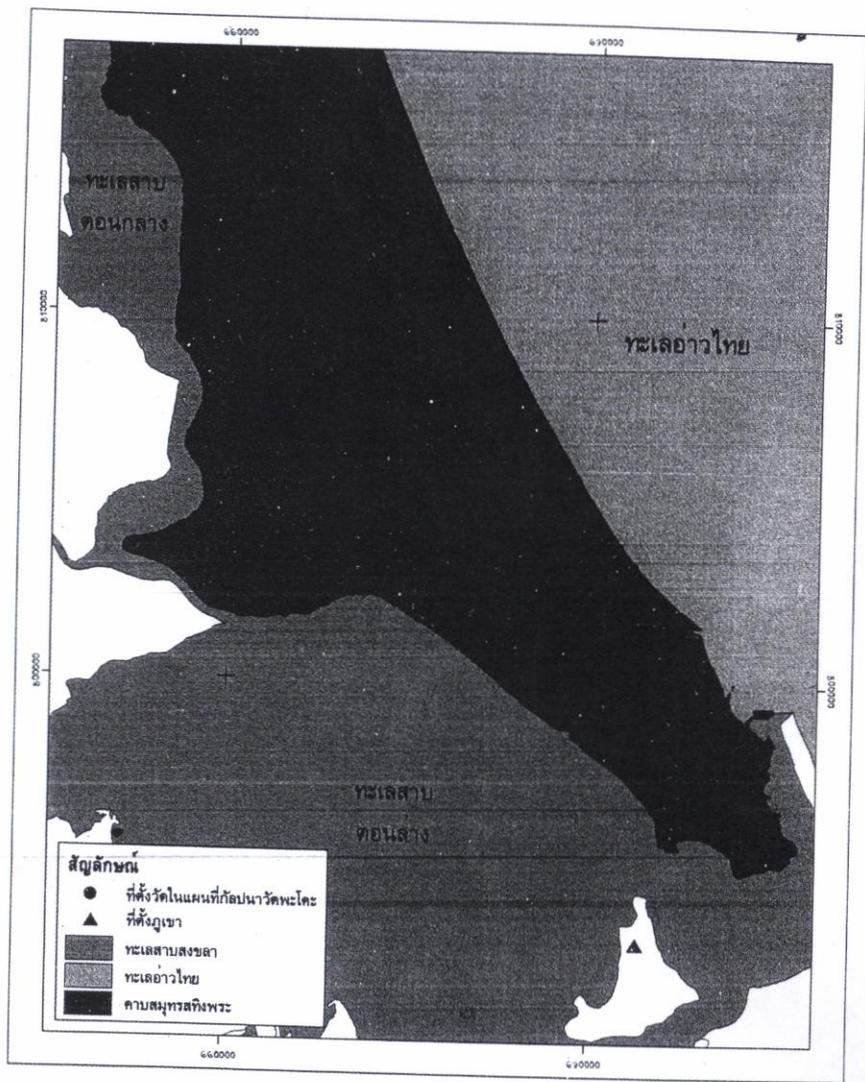
ลำดับ ที่	ชื่อในแผนที่ฯ	ชื่อยี่จจุบัน	ที่ตั้ง	พิกัด UTM	
				E	N
26	วัดที่ตั้ง	วัดสามฐี (ร้าง)	ม.2 ต.วัดสน อ.ระโนด จ.สงขลา	0651798	0849690
27	วัดถีนูน	บ้านโนวัด (ร้าง)	ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0651969	0849455
28	วัดถัจฉิน	วัดนาก (ร้าง)	ม.3 ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0652063	0848707
29	วัดไผ่พระศครู	วัดสามปอ	ม.5 ต.ระวะ อ.ระโนด จ.สงขลา	0652798	0848295
30	วัดสมเด็จพระสงคราม	วัดช่องพิกุล	ม.1 ต.วัดสน อ.ระโนด จ.สงขลา	0654171	0848118
31	วัดขุนจัน	วัดขุนจัน (ร้าง)	ต. วัดสน อ.ระโนด จ.สงขลา	0652318	0847845
32	วัดกรา	วัดกาห่า	ม.2 ต.โรง อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0647476	0846966
33	วัดสุรนาพระ	วัดสนธิ์	ม.3 ต.วัดสนธิ์ อ.ระโนด จ.สงขลา	0652468	0847255
34	วัดกาห่าน้อย	วัดกาห่าน้อย (ร้าง)	ต.โรง อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0647137	0847226
35	วัดมรยาตเงิน	วัดสระไหม (ร้าง)	ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0652775	0846463
36	วัดพระไลยดิงาม	วัดเจดีย์งาม	ม.2 ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0653589	0845250
37	วัดเชิงแสพระครูเอก	วัดเอก (หลวงพ่อดิม)	ม.3 ต.เชิงแส อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0647545	0844124
38	วัดกลาง	วัดเชิงแสกลาง	ม.3 ต.เชิงแส อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0647463	0843759
39	ไม่ปรากฏชื่อ	วัดแค (วัดโพธิ์)	ม.3 ต.เชิงแส อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0653546	0844519
40	วัดเชิง. (เลื่อน) หัวนอน	วัดเชิงแสใต้	ม.3 ต.เชิงแส อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0647474	0843484
41	วัดหย้า	วัดโคกยา (ร้าง)	ต.เชิงแส อ.กระเสลินธุ์ จ.สงขลา	0649997	0843300
42	วัดพระครูวงภโค	วัดสิทธิ์	ม.3 ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0654017	0843595
43	วัดพระชนโดย	วัดโคเค (ร้าง)	ม.3 ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0654087	0843160
44	วัดปยะโค	วัดประตุ	ม.3 ต.ปอดตุ อ.ระโนด จ.สงขลา	0654087	0843160
45	วัดนางเหลา	วัดนางหล้า	ม.3 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0654303	0841992
46	วัดพระกัมวจา	วัดกระชายทะเล	ม.4 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0655493	0842033
47	วัดกระ	วัดศิลาลอย	ม.4 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0654516	0841383
48	วัดชุมภูพ	วัดชุมพล	ม.7 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0654776	0840243
49	ไม่ปรากฏชื่อ	วัดพะโค	ม.6 ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0653924	0840178
50	วัดเล็ก	วัดเล็ก (ร้าง)	ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0654988	0839311
51	วัดกรหลวง	วัดดีหลวง	ม.2 ต.ดีหลวง อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0655133	0839138
52	วัดชลอน	วัดชลอน	ม.3 ต.ดีหลวง อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0655337	0838508
53	วัดชะแม	วัดชะแม	ม.5 ต.ดีหลวง อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0655628	0837908
54	วัดชแมพระโคทิยมาร	ร.ร. บ้านชะแม	ม.6 ต.ดีหลวง อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0655698	0837408
55	วัดลามิไชย	วัดสนามชัยตก	ม.2 ต.สนามชัย อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0656462	0834751
56	วัดคลองรี	วัดคลองรี	ม.4 ต.คลองรี อ.สทิงพระ จ.สงขลา	0655303	0831886

ลำดับ ที่	ชื่อในแผนที่	ชื่อปัจจุบัน	ที่ตั้ง	พิกัด UTM	
				E	N
57	วัดบารจาก	เปรวท่าสังข์	ต.คลองรี อ.สังขละ จ.สงขลา	0655600	0830147
58	วัดเข้ตุพล	วัดประตูหอม	ม.1 ต.คลองรี อ.สังขละ จ.สงขลา	0662714	0816150
59	วัดตมเล้า	วัดกระดิงงา	ม.3 ต.กระดิงงา อ.สังขละ จ.สงขลา	0658086	0829382
60	วัดศิงพระ	วัดจะหิงพระ	ม.4 ต.จะหิงพระ อ.สังขละ จ.สงขลา	0659123	0826160
61	วัดพรโต	วัดบ่อประตู่	ม.3 ต.วัดจันทร์ อ.สังขละ จ.สงขลา	0662714	0816150
62	วัดชะแล้	วัดชะแล้	ม.4 ต.ชะแล้ อ.สิงหนคร จ.สงขลา	0659962	0808734
63	วัดพญิง	ไม่ปรากฏ	จากแผนที่พบว่า อยู่ทางทิศใต้ของ วัดพรโต และอยู่ทางทิศตะวันออก ของวัดชะแล้	-	-
64	ไม่ปรากฏชื่อ	ไม่ปรากฏ	อยู่ทางทิศเหนือของเขาดงไกร กับบ่อน้ำเมืองหมายเลข 8	-	-
65	วัดนายไซทอง	ไม่ปรากฏ	ในแผนที่พบว่าอยู่ทางทิศตะวันตก เฉียงใต้ของวัดเค็งและอยู่ทางทิศ เหนือของวัดโตนดลาย	-	-
66	วัดสังเค็ด	ไม่ปรากฏ	ในแผนที่พบว่าอยู่ทางทิศเหนือ ของศาลาพระทองและวัดโตนดลาย	-	-
67	วัดเฉียงหิงพระครู พรม	ไม่ปรากฏ	ในแผนที่พบว่าอยู่ทางทิศใต้ของ วัดโคกโพธิ์ และอยู่ทางทิศเหนือ ของวัดแก้วทิวสนชั้นพะโคะ	-	-
68	วัดแก้วทิวสนชั้น พะโคะ	วัดสน (เป็นวัดร้าง มีอยู่จริง) ไม่ปรากฏ หลักฐานให้ศึกษา	อยู่ทางทิศใต้ของวัดเฉียงพง หรือ อยู่ห่างจากคลองมหาการไปทาง ทิศเหนือประมาณ 500 เมตร	-	-
69	วัดนากลาง	ไม่ปรากฏ	จากแผนที่พบว่า อยู่ทางทิศเหนือ ของวัดหังยางขุนครองพลสร้าง	-	-

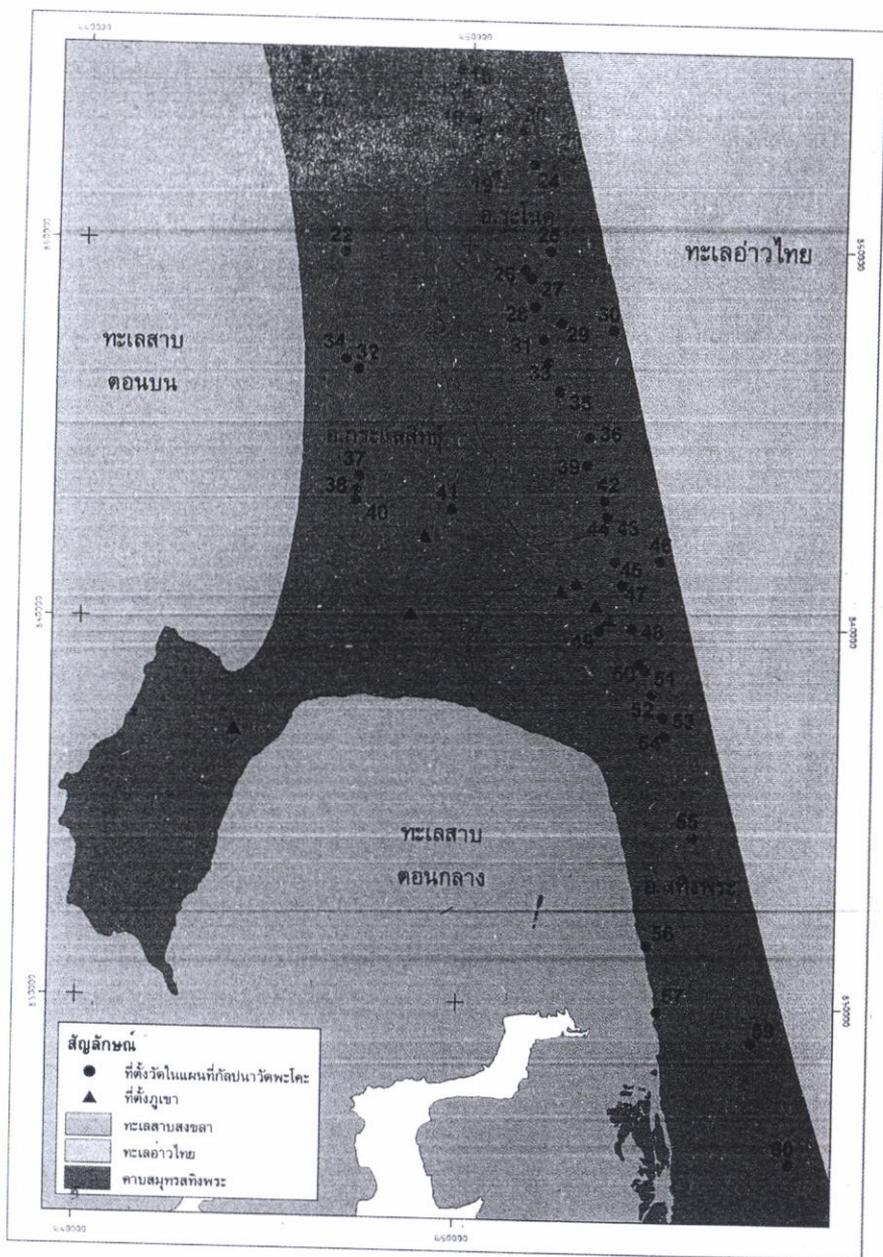
จากข้อมูลในแผนที่ก็กลับมาปรากฏวัดอยู่ 69 วัด แต่จากการสำรวจในพื้นที่จริงพบวัดหรือสถานที่ที่สามารถระบุได้ว่าเป็นที่ตั้งของวัดมาก่อนจำนวน 62 วัด และไม่สามารถสืบหาได้จำนวน 7 วัด โดยใน 62 วัดที่สำรวจพบเป็นวัดที่ยังไม่ร้างจำนวน 45 วัดและวัดร้าง 17 วัด โดยวัดร้างบางแห่งปัจจุบันเป็นสำนักสงฆ์ เป็นป่าช้าหรือฌาปนสถาน บางแห่งเป็นที่ครอบครองของชาวบ้านแต่ยังคงปรากฏหลักฐานคำบอกเล่าที่สอดคล้องตรงกันว่าสถานที่ดังกล่าวเคยเป็นที่ตั้งของวัดมาก่อนแต่ไม่สามารถระบุได้ว่าวัดสร้างขึ้นและร้างลงมาตั้งแต่สมัยใด

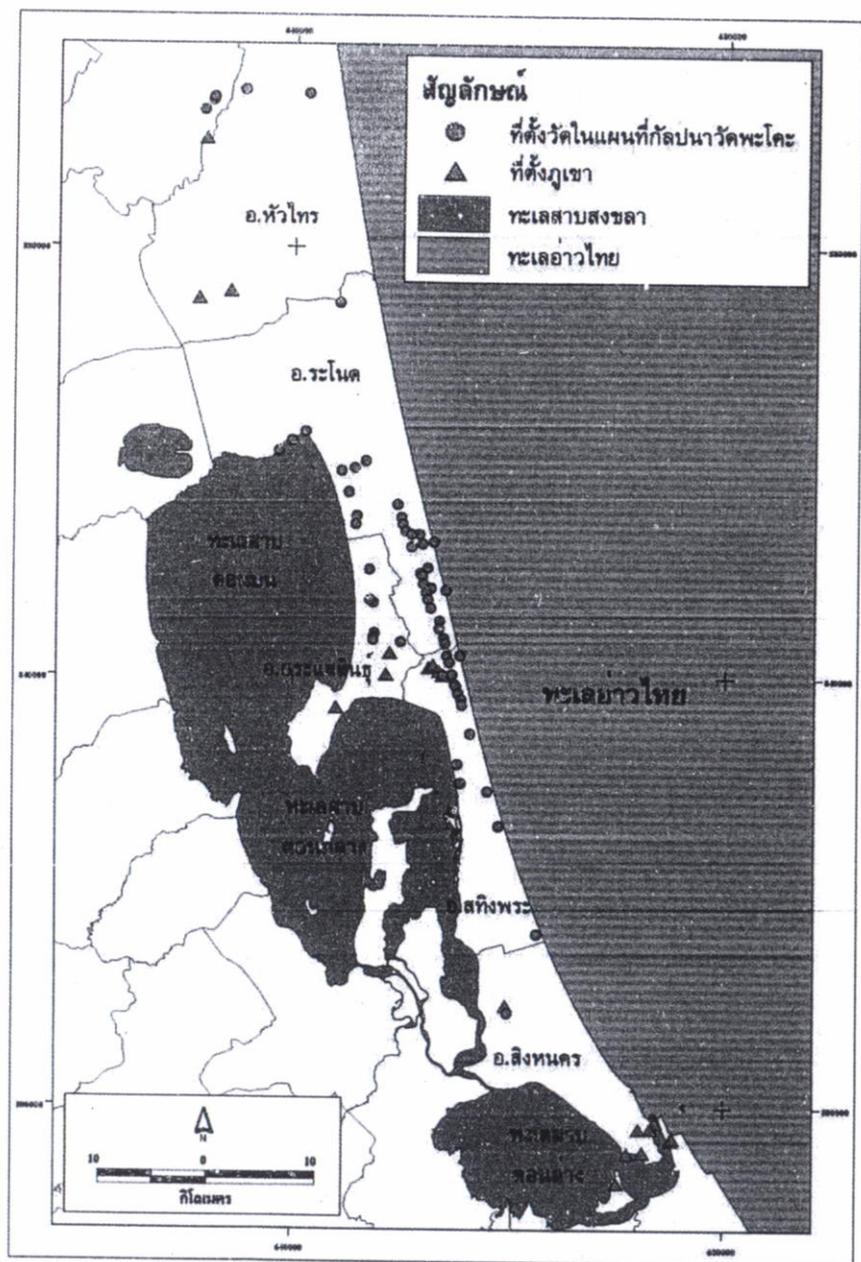
ภาพที่ 3 : แสดงตำแหน่งของวัดกลุ่มที่หนึ่ง ทางตอนเหนือของคาบสมุทรสังขะ

ภาพที่ 5 : แสดงตำแหน่งของวัดกลุ่มที่สาม ทางตอนใต้ของคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 4 : แสดงตำแหน่งของวัดกลุ่มที่สอง ทางตอนกลางของคาบสมุทรสทิงพระ

ภาพที่ 6 : แสดงภาพรวมการกระจายตัวของ วัด และกุเา ในพื้นที่คาบสมุทรสิงหนคร

อภิปรายและสรุปผล

การกระจายตัวของวัดแสดงถึงการกระจายตัวของถิ่นฐานชุมชน ซึ่งจากลักษณะการกระจายทั้ง 3 กลุ่มพบว่าเป็นการกระจายกลุ่มโดยภายในกลุ่มเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบกระจุกตัว (Cluster Settlements) นอกจากนั้นในกลุ่มที่ยังมีรูปแบบการตั้งถิ่นฐานตามแนวยาว (Linear Settlements) ตามแนวถนนที่ปรากฏในแผนที่ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน (วิลลาร์ธน ภมรสวรรณ. 2551 : 1) และจากการกระจายตัวของวัดในพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระชี้ให้เห็นว่าในสมัยอยุธยาบริเวณสทิงพระเป็นเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากรนับถือพุทธศาสนาอาศัยอยู่หนาแน่น โดยมีวัดพระโคเป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่มีเขตอำนาจการปกครองทางตอนเหนือต่อกับเขตอำนาจของเมืองนครศรีธรรมราช บริเวณเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช และทางตอนใต้มีเขตอำนาจจนถึงบริเวณเทศบาลนครสงขลาในปัจจุบัน แม้จะไม่ปรากฏวัดที่อยู่ทางด้านใต้ของวัดชะเล้อ อำเภอสิงหนครลงมาก็ตาม แต่พบว่าภูเขาดังกวางซึ่งตั้งอยู่ในเทศบาลนครสงขลาปรากฏอยู่ในเขตกำลัปนาวัด เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากแผนที่นี้จัดทำขึ้นหลังการปราบเมืองสงขลาที่เขาแดงที่ผู้ปกครองนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นในช่วงของการปกครองดังกล่าวพุทธศาสนาจึงต้องลดบทบาทลง แต่เมื่ออยุธยาสามารถปราบเมืองสงขลาที่เขาแดงลงเป็นผลสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2223 (สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. 2530 : 117) และอยุธยาได้ฟื้นฟูพระพุทธศาสนาขึ้นมาอีกครั้งโดยการกำลัปนาวัด จึงมีการประกาศเขตและทำแผนที่ครอบคลุมลงมาทางใต้จนถึงเทศบาลนครสงขลา

ผลจากการที่วัดกระจายตัวของวัดบนพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระและมีวัดเป็นจำนวนมากถึง 69 วัด มีเมืองตั้งอยู่ 2 เมืองคือเมืองสทิงพระในเขตอำเภอสทิงพระและเมืองพังยางในเขตอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา แสดงให้เห็นว่าในสมัยอยุธยาคาบสมุทรสทิงพระเป็นชุมชนขนาดใหญ่ โดยมีชุมชนย่อยๆกระจายตัวอยู่ตามลักษณะการกระจายตัวของวัด และการที่ตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่งในพื้นที่ใดๆสามารถจัดตั้งชุมชนได้แสดงให้เห็นว่าพื้นที่นั้นจะต้องมีขนาดใหญ่พอสำหรับการตั้งชุมชนและมีความอุดมสมบูรณ์พอที่จะผลิตทรัพยากรในภาคการเกษตร ดังนั้นสภาพความเป็นเกาะจึงไม่เหมาะที่จะตั้งชุมชนในลักษณะดังกล่าว แต่การที่แผนที่และบันทึกต่างๆระบุว่าพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระมีลักษณะเป็นเกาะ สาเหตุเนื่องจากการเดินทางในสมัยโบราณอาศัยเส้นทางน้ำเป็นหลัก และสมัยนั้นคลองระโนดคลองปากพนังที่เชื่อมทะเลสาบกับอ่าวไทยทางด้านเหนือยังมีขนาดใหญ่มากจึงทำให้ความรับรู้ของคนมองเห็นว่าคาบสมุทรสทิงพระมีสภาพเป็นเกาะ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าพื้นที่คาบสมุทรสทิงพระได้เชื่อมต่อกับแผ่นดินใหญ่ทางด้านเหนือกับเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแผ่นดินเดียวกันมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยา

จากข้อมูลของวัดและภูเขาที่ปรากฏในแผนที่ที่กลปนาวัตบนคาบสมุทรสทิงพระในสมัยอยุธยา เมื่อระบุตำแหน่งลงในแผนที่ปัจจุบันพบการกระจายตัวของภูเขาที่ปรากฏในแผนที่และมีอยู่จริงในปัจจุบันเป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่งคือเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช กลุ่มที่สองคือเขาพะโคะ ที่ตั้งของวัดพะโคะและเขาบรัวร์ ในเขตอำเภอสทิงพระและอำเภอกระแสสินธุ์ จังหวัดสงขลา กลุ่มที่สามคือ เขาแดงและเขารอบๆ รอบเขาแดงบริเวณปากน้ำทะเลสาบสงขลา รวมถึงเขาตั้งกวนในเขตเทศบาลนครสงขลา โดยมีวัดต่างๆกระจายตัวอยู่ระหว่างเขาพระบาท และเขาแดง และการกระจายตัวของวัดหนาแน่นมากที่สุดบริเวณรอบเขาพะโคะในเขตอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา สำหรับพื้นที่ตั้งแต่วัดชะแล้อำเภอลี้หอนคร จนถึงเขาตั้งกวนในเขตเทศบาลนครสงขลาไม่ปรากฏวัดในพื้นที่ดังกล่าว

พิจารณาตำแหน่งของวัดที่ปรากฏในแผนที่ที่กลปนาวัตเมื่อกำหนดตำแหน่งลงในแผนที่ปัจจุบัน สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่หนึ่ง กระจายตัวอยู่ทางตอนเหนือของคาบสมุทรสทิงพระบริเวณอำเภอหัวไทร และอำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 4 วัด โดยตั้งอยู่ตามแนวเหนือจากเขาพระบาท รอยต่อระหว่างอำเภอเชียรใหญ่ และ อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 3 วัด ในพื้นที่ราบระหว่างเขาพระบาท อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช กับพื้นที่สทิงพระ 1 วัด กลุ่มที่สอง กระจายตัวอยู่ตอนกลางของคาบสมุทรสทิงพระบริเวณอำเภอระโนด อำเภอกระแสสินธุ์ และอำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา จำนวน 56 วัด ในกลุ่มนี้มีจำนวนหนาแน่นมากที่สุด สำหรับการกระจายตัวในกลุ่มนี้มี 2 ลักษณะคือ กระจายตัวเป็นเส้นตรงตามแนวถนนสายหลักของคาบสมุทรสทิงพระ และเป็นแนวถนนที่ปรากฏในแผนที่ที่กลปนาวัต แนวนี้ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของคาบสมุทรฝั่งอ่าวไทย และลักษณะที่ 2 คือ กระจายตัวตามแนวเส้นโค้งของขอบทะเลสาบทางด้านตะวันตกของคาบสมุทรสทิงพระ กลุ่มที่สามกระจายตัวอยู่ทางตอนล่างของคาบสมุทรสทิงพระเขตอำเภอลี้หอนคร จังหวัดสงขลา จำนวน 2 วัด โดยมีวัดชะแล้อยู่ทางใต้สุด และพื้นที่จากวัดชะแล้อำเภอลี้หอนคร จังหวัดสงขลา จนถึงเขาตั้งกวนเทศบาลนครสงขลา มาปรากฏวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว แต่ปรากฏกลุ่มภูเขาอยู่บริเวณเขาแดงอำเภอลี้หอนคร และเขตเทศบาลนครสงขลา ซึ่งเป็นบริเวณปากน้ำทะเลสาบสงขลา

- สุเพชร จิรขจรกุล. (2549). **ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และการใช้โปรแกรม ArcGIS Destop เวอร์ชัน 9.1**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.
- สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. (2530). **ประวัติศาสตร์ตระกูล สุลต่าน สุลัยมา**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.
- สุวัฒน์ ดิยะไพรัช และ จิรศักดิ์ เจริญมิตร. (2546). **ธรณีวิทยาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มาตรฐาน 1 : 250,000**. รายงานวิชาการ. กรุงเทพฯ : กรมทรัพยากรธรณี.
- อมรา ศรีสุชาติ. (2543). **ภาคใต้ เมืองท่ากับการค้าโพ้นทะเลในสมัยโบราณ**. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย 12 - 14 กันยายน 2543. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Neal, F.A. (1840). **Narrative of a Residece in Siam**. White Lotus. Bangkok : Thailand.
- Smyth, H.W. (1894). **Five Years in Siam (1891-1896)**. White Lotus. Bangkok : Thailand.
- Wheatley, P. (1961). **The Golden Khersonese**. Kuala Lumpur : University of Malaya Press.